

PRZESTRZEŃ PRODUKCYJNA ZLEWNI OBRZYCY

ADAM MAŁECKI*

Streszczenie

Rozwój rolnictwa jest coraz szybszy w wyniku postępu technicznego, zmian społecznych, współpracy międzynarodowej a przede wszystkim potrzeb gospodarczych, które wymuszają intensyfikację produkcji. Czynnikiem, który ma bezpośredni wpływ na poziom produkcji jest między innymi gleba oraz poziom nawożenia, co ma bezpośredni wpływ na jakość wody w zlewni. W artykule dokonano analizy zasobów przestrzeni produkcyjnej zlewni Obrzycy i wskazano czynniki hamujące podniesienie poziomu produkcji.

1. Wstęp

Sposób rolniczego wykorzystania zlewni determinuje jej strukturę krajobrazową. Ingerencja techniki w produkcji rolniczej ma tendencję wzrostową, a już na tym poziomie przekracza dopuszczalne granice zmian, co doprowadziło do zachwiania biogeochemicznej równowagi w ekosystemach zlewni, a przede wszystkim wód. Warunki ekonomiczne oraz ekologiczne powinny decydować o możliwości uprawy określonych gatunków i odmian roślin, wielkości i jakości plonów oraz o intensyfikacji i opłacalności produkcji. Tym samym stanowią o aktualnym i potencjalnym poziomie gospodarki żywnościowej. Warunki ekologiczne kształtowane są przez czynniki naturalne i antropogeniczne. Na warunki naturalne (klimat, gleba), rolnik nie ma bezpośredniego wpływu, ale dobra ich znajomość pozwala na ograniczenie ryzyka ekonomicznego i przyrodniczego [MałECKI 1998]. W pogoni za coraz większą wydajnością, rolnictwo stosuje metody zagrażające środowisku naturalnemu w równym stopniu jak przemysł. Charakter i skala zmian zależą głównie od naturalnych własności gleb, od stopnia zgodności charakteru przekształcenia środowiska z jego predyspozycją agroekologiczną i od sposobu rolniczego użytkowania [Greinert 1992]. Jest rzeczą ogólnie znaną, że przy jednakowych nakładach na uprawę gleby, nawożenie, nasiona,

---

* Politechnika Zielonogórska, Instytut Inżynierii Środowiska

siew i sprzęt, jedne gospodarstwa osiągają plony wyższe niż inne, choć znajdują się w jednakowych warunkach klimatyczno-glebowych. Wynika stąd, że oprócz czynników materialowych, bardzo duże znaczenie ma znajomość warunków glebowych każdego pola, specyfiki warunków atmosferycznych a także biologii rozwoju każdego gatunku i odmiany [Leopold 1997]. Niedoceniana przez wielu rolników konieczność znajomości gleb, jest jednym z najistotniejszych czynników hamujących podniesienie poziomu rolnictwa w wielu gospodarstwach. W produkcji rolnej, podobnie jak w przemyśle procesy technologiczne wymagają ustawicznej kontroli wzrostu i rozwoju roślin, kształtowania się plonu, kontroli żyzności gleby oraz agronomicznej kontroli całokształtu produkcji. Należy również pamiętać, że warunki agrotechniczne są najsilniejszym bodźcem zmienności roślin.

2. Metody

W ekosystemach lądowych gleba spełnia różnorodne istotne funkcje, do których zalicza się przede wszystkim jej działanie plonotwórcze, filtrujące i buforujące. Gleba jest ponadto układem, w którym pewne związki i substancje toksyczne ulegają procesom rozkładu na związki mniej lub wcale nietoksyczne. Jednakże wymienione właściwości gleb trwają tak długo, jak długo zachowana jest równowaga w ekosystemach. Wszystkie drastyczne zmiany w chemicznym składzie oraz odczynie gleb zmieniają jej właściwości biologiczne i ograniczają naturalną funkcję w biosferze. Artykuł ten jest częścią większego opracowania, dotyczącego gospodarowania gruntami w zlewni Obrzycy. Wymogi efektywności ekonomicznej, zarysowują co najmniej cztery problemy tego tematu:

- jakości zasobów przestrzeni produkcyjnej,
- zakresu wykorzystania tych zasobów przez rolnictwo,
- intensywności produkcji rolnej i gospodarności z czym się wiąże zamykanie obiegu materii organicznej w pełnym obiegu a więc w miarę możliwości zużycia jej w pełnych cyklach produkcyjnych i całym łańcuchu żywnościowym,
- wpływu tych oddziaływań na jakość wód powierzchniowych zlewni Obrzycy.

Z uwagi na złożoność zagadnienia w tym artykule dokonano analizy jakości zasobów przestrzeni produkcyjnej zlewni Obrzycy. Dane opracowano głównie na podstawie powszechnego spisu rolnego [Urząd Statystyczny 1997], oraz waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej woj. Zielonogórskiego wg gmin. Literaturę uzupełniającą stanowiły wyżej wymienione publikacje oraz: [Dzierżyc 1993; IUNG 1987; Król 1994]. Amplitudę ekologiczną najczęściej uprawianych gatunków wzdłuż gradientu środowiska oraz wskazany dobór roślin do poszczególnych kompleksów przydatności rolniczej gleb opracował autor.

3. Materiał

Na rośliny oddziałują jednocześnie: określone ciepło, światło, wilgotność powietrza i gleby, dostępne sole mineralne, a także inne rośliny oraz zwierzęta. Procesy życiowe roślin uprawnych przebiegają zatem pod wpływem licznych i zmiennych czynników środowiskowych, o czym świadczą szerokie granice tolerancji na znane warunki bytowania. Jednakże granice te istnieją. Dlatego dla każdego gatunku określa się graniczne i optymalne wartości poszczególnych czynników środowiska – amplituda ekologiczna gatunku. Jest to zakres wyżej wymienionych warunków środowiskowych w jakich dany gatunek występuje lub może występować [Krebs 1972]. Należy ją rozpatrywać jako wzajemne reakcje między fizjologicznymi możliwościami wzrostu roślin a zewnętrznymi czynnikami ekologicznymi. Wiele właściwości roślin decyduje czy dane gatunki wykazują zdolność do zasiedlania i życia w różnych warunkach środowiskowych (rośliny eurytypowe) czy też są przystosowane do bardzo konkretnych siedlisk (stenotypowe). Związane są z tym dwa prawa: (1) prawo minimum Lebiega oraz (2) prawo tolerancji;

1. Wzrost i rozmnażanie roślin regulowane jest przez dostępność jednego lub kilku czynników, które są w niedoborze, mimo że inne mogą być w nadmiarze, lecz nie są wykorzystywane.
2. Nadmiar albo niedobór któregośkolwiek z czynników środowiska bliskich granic tolerancji danej rośliny może być niekorzystny dla wzrostu i rozwoju tej rośliny.

Reakcję roślin na zróżnicowane czynniki ekologiczne obserwuje się najczęściej wzdłuż gradientów środowiskowych, wilgotność (woda), temperatura (ciepło), pH, światło, próchnica, zasobność siedliska. W artykule parta się o zasobność siedlisk.

3.1. Charakterystyka gleb zlewni Obrzycy

Gleby zlewni w strefie przypowierzchniowej zbudowane są z utworów czwartorzędowych. Są to głównie utwory akumulacji wodno-lodowcowej, związanej ze strefami moreny czołowej, dennej oraz zastoisk jeziornych. Strefa moreny czołowej na południu zlewni zbudowana jest z piasków i żwirów wodno-lodowcowych oraz gliny zwałowej przelawicowanej żwirami. Licznie występują głazy narzutowe. Strefa moreny dennej, zalegająca środkową i północną część zlewni, to utwory żwirowo-piaszczyste oraz piaski i żwiry akumulacji rzecznej, tworzące terasy akumulacyjne. Strefa ta poprzecinana jest licznymi obniżeniami w których występują piaski rzeczne, mulki, piaski jeziorne, namuły oraz torfy. Osady pochodzenia jeziornego wykazują, że powierzchnia dawnych zbiorników

wodnych była znacznie większa. Grubość występujących pokładów torfów i analizy pyłowe pozwalają wnioskować, że wypełnienie zbiorników wodnych na tym terenie odbywało się w niedalekiej przeszłości geologicznej i przebiegało bardzo intensywnie. Każda ze stref geomorfologicznych charakteryzuje się inną rzeźbą terenu oraz budową geologiczną, co w konsekwencji prowadzi do zróżnicowania szaty roślinnej w zlewni. Lasy stanowią 35,6% omawianej powierzchni, które występują w zwartych kompleksach w części południowo-zachodniej. Są to przeważnie lasy iglaste w których przeważają drzewostany sosnowe. Użytki zielone stanowią 23,0% użytków rolnych. Jeziorność zlewni wynosi ok. 0,65%. Obszarów leśnych jest znacznie mniej w północnej części zlewni gdzie przeważają użytki rolne. Tab. 1 ilustruje strukturę użytkowania gruntów zlewni. Struktura użytków rolnych jest porównywalna ze średnią jakością w województwie.

Tabela 1. Waloryzacja przestrzeni produkcyjnej zlewni Obrzycy [wg Urząd Statystyczny 1996]

GMINA	Pow. w zlewni		Punktowa waloryzacja przestrzeni produkcyjnej		Struktura UR (%)			% udział gleb		Wskaźnik bonitacji negatywnej
	UR ha	W tym ViVI kl.	UR	GO	GO	UZ	Sady	Kwaśne	B. Kwaśne	
Babimost	4500	19,6	61,1	43,7	87,2	12,6	0,2	32,2	21,9	54,1
Bojadła	4275	13,3	65,4	47,3	71,2	28,7	0,1	39,7	52,1	91,8
Kolsko	3591	36,1	50,3	30,3	66,4	33,3	0,3	37,5	35,3	69,8
Kargowa	5395	28,9	52,3	32,0	67,3	31,5	1,2	43,6	23,5	67,1
Nowa Sól	6370	34,2	52,4	30,7	70,5	29,2	0,2	37,9	35,7	83,6
Ślawa	13618	17,8	59,5	40,4	78,1	21,6	0,3	28,6	36,9	65,5
Sulechów	11606	12,7	64,0	46,9	83,3	15,2	1,3	37,6	32,9	70,5
Świebodzin	13753	9,1	65,7	49,3	88,7	8,8	2,6	41,6	26,9	68,5
Szczaniec	7615	4,1	73,6	58,8	81,8	18,0	0,2	33,2	20,3	53,5
Trzebiechów	4855	11,3	66,4	49,3	72,5	26,8	0,7	45,5	42,7	87,2
Wolsztyn	12649	24,2	54,0	34,6	67,3	32,3	0,4	29,3	24,4	53,7
Zbaszynek	4790	5,8	70,4	53,7	79,6	18,7	0,1	34,8	22,3	57,1
Razem	93007	18,0	61,5	43,0	76,4	23,0	0,6	36,5	31,2	67,7
Województwo	352700	18,1	61,3	43,3	75,5	23,0	0,6	39,9	35,1	75,0

Objaśnienia:

- GO – grunty rolne
- UZ – użytki zielone

Obszarów leśnych jest mniej o 13,5% jak w województwie. Najslabsze gleby i zle warunki produkcji rolnej występują w gminie Wolsztyn – 54,0; Slawa – 59,5; Kolsko – 50,3; Nowa Sól – 52,4; i Kargowa (występuje tam najwięcej gleb V i VI klasy). Średnie gleby występują w gminach: Bojadla, Trzebiechów, Sulchów, Babimost i Świebodzin. Natomiast dobre warunki produkcji rolnej występują w gminach Szczaniec i Zbąszynek. Dominują gleby kwaśne i bardzo kwaśne. Wskaźnik bonitacji wegetatywnej odczynu wynosi 67,7% to jest niewiele mniej jak średnio w województwie (75%). Podobnie niska jest zasobność fosforu. Aż 70% gleb w zlewni wymaga systematycznego nawożenia magnezem. Największe niedobory mikroelementów dotyczy: molibdenu, miedzi i boru. Najlepsze warunki glebowe ma gmina Szczaniec a najgorsze gmina Kolsko. Grunty orne (GO) i użytki zielone (UZ) stanowią duże odrębne kategorie użytków rolnych (UR), o wartości i przydatności rolniczej GO decydują głównie wartości samej gleby. Natomiast o produktywności UZ, poza glebą w dużym stopniu decydują warunki wodne.

Bonitację użytków rolnych w zlewni Obrzycy ilustruje tabela 2 i 3.

Tabela 2. Bonitacja użytków rolnych [Urząd Statystyczny 1997]

GMINA	Klasy użytków w %								
	GO								
	I	II	IIIa	IIIb	IVa	IVb	V	VI	VIz
1. Babimost	-	-	4,9	11,0	21,4	18,3	24,5	19,5	0,4
2. Bojadla	-	0,1	3,9	9,9	27,5	22,8	23,1	12,3	1,6
3. Kargowa	-	-	0,2	4,5	10,9	16,3	30,3	35,3	2,5
4. Kolsko	-	-	0,1	2,2	8,8	13,4	32,6	40,2	2,7
5. Nowa Sól	-	-	0,2	6,3	10,4	15,0	31,5	45,3	1,3
	-	-	2,5	1,6	6,5	14,3	35,3	34,7	3,1
6. Slawa	-	-	1,1	8,7	21,2	22,4	26,2	15,2	2,2
7. Sulchów	-	-	4,3	13,2	25,2	20,2	26,3	10,3	0,5
8. Szczaniec	-	1,1	28,1	21,9	23,3	9,8	11,6	4,1	0,1
9. Świebodzin	-	0,2	12,0	14,2	25,4	16,1	22,7	8,9	0,5
10. Trzebiechów	-	-	6,1	14,7	28,8	17,2	20,8	11,4	1,0
11. Wolsztyn	-	0,9	0,9	4,8	16,0	17,0	27,3	32,8	1,2
12. Zbąszynek	-	0,2	10,5	30,1	23,2	13,3	16,7	5,8	0,2

Tabela 3

GMINA	Klasy użytków w %						
	UZ						
	I	II	III	IV	V	VI	VIz
1. Babimost	-	-	5,1	67,7	23,3	3,4	0,3
2. Bojadła	-	1,4	12,8	43,6	32,6	9,7	0,3
3. Kargowa	-	-	0,9	37,0	54,6	7,3	0,2
4. Kolsko	-	-	-	26,3	56,2	17,2	0,3
5. Nowa Sól	-	-	11,9	60,6	11,1	8,4	-
		0,3	11,6	61,0	30,5	6,0	0,6
6. Sława	-	-	2,5	61,8	26,1	4,4	0,2
7. Sulechów	-	1,3	4,5	43,3	36,0	4,7	0,2
8. Szczaniec	-	0,2	37,0	49,8	9,6	3,2	0,2
9. Świebodzin	-	3,7	30,3	38,0	23,7	3,4	0,9
10. Trzebiechów	-	0,1	16,3	48,3	27,8	7,0	0,5
11. Wolsztyn	-	-	1,2	60,8	34,0	4,0	-
12. Zbąszynek	-	-	34,6	63,2	10,1	1,8	-

Charakterystyczną cechą pokrywy glebowej w zlewni Obrzycey jest duża zmienność, niekiedy wręcz mozaikowatość. Zróżnicowanie gruntów ornych spowodowane jest w głównej mierze zmiennością utworów macierzystych gleb, a w szczególności ich składu granulonetycznego, który jest najtrwalszą cechą gleb, decydującą w dużej mierze o ich właściwościach i urodzajności. Podział ten uwzględnia w zasadzie zwięzłość poziomu orno-próchnicznego. Poza dużą zmiennością powierzchniową gleby te wykazują jeszcze większą zmienność pionową. Rodzaj podłoża i głębokość jego występowania różnicuje w bardzo istotny sposób właściwości i przydatność rolniczą gleb. Dużą rolę odgrywają także: odczyn, naturalna zasobność w składniki pokarmowe, właściwości wodne oraz stopień kultury, agroklimat i rzeźba terenu. Rozpatrzmy poszczególne cechy i właściwości gleb w zlewni i jej przydatności rolniczej.

Tabela 4. Punktowa ocena warunków wodnych gleb w zlewni Obrzycy [wg IUNG Puławy 1987]

Gmina	Udział poszczególnych kategorii warunków wodnych gleb w powierzchni UR					Średni wskaźnik bonitacyjny			Ocena warunków wodnych dla celów produkcji rolnych
	A	B	C	D	E	1	2	1 i 2	
Województwo	151 3	27720	10993 8	16136 0	57338	5,6	4,8	4,8	<i>Średnio korzystne</i>
1. Babimost	-	148	1096	2601	734	5	2,8	3,9	<i>Mało korzystne</i>
2. Bojadła	-	481	1751	1640	421	6,4	5,3	5,9	<i>Średnio korzystne</i>
3. Kargowa	48	527	1521	1689	1659	4,9	4,0	4,5	<i>Średnio korzystne</i>
4. Kolsko	25	171	770	1729	953	4,6	2,8	3,7	<i>Mało korzystne</i>
5. Nowa Sól	14	385	1290	3270	1640	4,5	2,7	3,6	<i>Mało korzystne</i>
6. Sława	95	712	2995	7223	2870	4,8	2,8	3,8	<i>Mało korzystne</i>
7. Sulechów	35	920	3501	7188	1022	5,6	3,6	4,6	<i>Średnio korzystne</i>
8. Szczaniec	-	630	3382	3276	344	6,7	5,4	6,1	<i>Korzystne</i>
9. Świebodzin	26	349	3325	8797	1409	5,2	2,8	4,0	<i>Mało korzystne</i>
10. Trzebiechów	19	811	1969	1591	568	6,4	5,7	6,1	<i>Korzystne</i>
11. Wolsztyn	56	738	3385	5710	3010	5,0	3,3	4,2	<i>Średnio korzystne</i>
12. Zbąszynek	-	101	1810	3014	303	5,9	3,8	4,9	<i>Średnio korzystne</i>
Razem	318	5963	24795	47708	13761	5,4	3,7	4,6	<i>Średnio korzystne</i>

Legenda:

A – tereny z przewagą gleb o czystym i długim nadmiarze wody

B – tereny z przewagą gleb o okresowym nadmiarze wody

C – tereny z przewagą gleb o optymalnej ilości wody

D – tereny z przewagą gleb o określonym niedoborze wody

E – tereny z przewagą gleb o stałym niedoborze wody

1 – wskaźnik wyliczony na podstawie powierzchni poszczególnych kategorii warunków wody

2 – wskaźnik wyliczony na podstawie powierzchni gleb z niedoborami wody [D i E]

Możliwość uprawy roślin na danej glebie najlepiej określa kompleks przydatności rolniczej gleb, zespoły gleb reprezentujące różne gatunki, rodzaje i typy ale wykazujące podobne właściwości rolnicze i podobne użytkowanie stanowią jednostki agroekologiczne zwane kompleksami przydatności rolniczej.

Tabela 5. Kompleksy przydatności rolniczej gruntów ornych [Urząd Statystyczny 1987].

Gmina		Pszenne			Żytnie				Zbożowo-pastewne		Ra- zem GO
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Województwo	ha	511	25771	2579	34974	51843	79997	52957	873	9426	26690
	%	0,2	9,7	1,0	13,1	19,4	30,0	19,8	0	3,5	6
1. Babimost	ha	-	192	51	752	1109	1106	658	17	92	3977
	%	-	4,8	1,3	18,9	28,0	27,8	16,5	0,4	2,3	42,9
2. Bojadła	ha	-	219	-	657	714	744	364	312	51	3043
	%	-	7,2	-	21,6	23,5	24,3	11,4	10,3	1,7	29,7
3. Kargowa	ha	-	43	30	281	322	1205	1512	41	187	3637
	%	-	1,2	0,8	7,7	8,9	33,1	41,7	1,1	5,1	28,3
4. Kolsko	ha	-	-	21	39	381	993	831	-	98	2364
	%	-	-	0,9	1,6	16,1	42,1	35,2	-	4,1	29,3
5. Nowa Sól	ha	-	35	10	84	674	1941	1480	81	202	4508
	%	-	0,8	0,2	1,9	15,0	43,0	32,8	1,8	4,5	25,4
6. Sława	ha	-	94	97	1449	3015	3225	2299	211	356	10748
	%	-	0,9	0,9	13,5	28,1	29,9	21,4	2,0	3,3	32,9
7. Sulechów	ha	-	932	184	1839	3240	2659	931	226	282	10295
	%	-	9,1	1,8	17,9	31,5	25,8	9,0	2,2	2,7	41,2
8. Szczaniec	ha	-	902	259	1947	1432	924	368	122	259	6217
	%	-	14,5	4,2	31,2	23,0	14,9	5,9	2,0	4,2	55,0
9. Świebodzin	ha	-	870	278	2337	4273	3160	1373	176	49	12520
	%	-	6,9	2,2	18,7	34,2	25,2	11,0	1,4	0,4	55,1
10. Trzebiechów	ha	-	396	141	497	668	696	518	482	20	3418
	%	-	11,6	4,1	14,5	19,5	20,4	15,2	14,1	0,6	42,2
11. Wolsztyn	ha	-	34	5	692	1676	2786	2962	80	359	8594
	%	-	0,4	0,1	8,1	19,5	32,4	34,4	0,9	4,2	34,4
12. Zbąszynek	ha	3	151	34	1557	1342	921	295	-	10	4314
	%	0,1	3,5	0,8	36,2	31,1	21,3	6,8	-	0,2	43,0

Legenda: Pomijając gleby górskie wyróżniamy kompleksy glebowe:

- 1 – 3, pszenne (b.dobry, dobry, wadliwy)
- 4 – 7, żytnie (b.dobry, dobry, słaby, b.słaby)
- 8 – 9, zbożowo-pastewne (mocny, słaby)

Kompleks przydatności rolniczej dla użytków zielonych wymagają odrębnego potraktowania. Siedliskową charakterystykę użytków zielonych przedstawia (tab.6) wraz z bonitacją rzeźby terenu.

Tabela 6. Kompleksy przydatności rolniczej użytków zielonych w zlewni Obrzycy [Urząd Statystyczny 1996]

GMINA		Użytki zielone					Bonitacja rzeźby w skali punktowej					
		ha					Udział powierzchni w przedziałach bonitacji w ha					
		b.dobre i dobre	Średnie	Slabe i b.slabe	Razem UZ	Razem UR	b.korzystne	Korzystne	Średnio korzystne	Malo korzystne	b.niekorzystne	Średni wskaźnik rzeźby
Województwo	ha	185	62491	25847	88523	355429	182205	162686	12884	-	-	8,6
	%	0,2	70,6	29,2	10	40,1	51,3	45,8	2,9	-	-	
1. Babimost	ha	-	521	63	584	4561	1876	2703	-	-	-	8,5
	%	-	89,2	10,8	63,0	49,2	41,1	59,8	-	-	-	
2. Bojadła	ha	-	979	225	1204	4247	3847	446	-	-	-	9,2
	%	-	81,3	18,7	11,7	41,4	90,6	9,4	-	-	-	
3. Kargowa	ha	-	1335	377	1712	5349	2931	2654	-	-	-	8,7
	%	-	78,0	22,0	13,3	41,6	54,8	45,2	-	-	-	
4. Kolsko	ha	-	791	432	1223	3587	2151	2506	-	-	-	8,9
	%	-	64,7	35,3	15,2	44,5	60,0	40,0	-	-	-	
5. Nowa Sól	ha	6	1157	774	1937	6445	4203	2396	-	-	-	9,0
	%	0,3	59,7	40,0	10,9	36,3	65,2	34,8	-	-	-	
6. Ślawa	ha	-	2378	526	2905	13653	10328	3902	-	-	-	8,9
	%	-	89,1	18,1	8,9	41,8	75,6	24,4	-	-	-	
7. Sulechów	ha	-	1602	714	2316	12611	4968	7021	-	-	-	8,3
	%	-	69,2	30,8	9,3	50,5	39,4	60,6	-	-	-	
8. Szczaniec	ha	-	1221	186	1407	7624	1433	5995	204	-	-	7,8
	%	-	86,8	13,2	12,5	67,5	18,8	78,6	2,6	-	-	
9. Świebodzin	ha	69	942	297	1308	13828	1783	10671	1372	-	-	7,6
	%	5,3	72,0	22,7	5,8	60,9	12,9	77,2	9,9	-	-	
10. Trzebiechów	ha	-	1140	359	1499	4917	4098	482	298	-	-	9,0
	%	-	76,1	23,9	18,5	60,7	83,3	9,8	6,9	-	-	
11. Wolsztyn	ha	-	2773	1422	4195	12789	9248	3651	-	-	-	9,0
	%	-	66,1	33,9	16,8	51,2	72,3	27,7	-	-	-	
12. Zbąszynek	ha	1	832	71	904	5218	2200	2933	95	-	-	8,7
	%	0,1	92,0	7,9	9,0	52,0	42,2	56,0	1,8	-	-	

Ogólną waloryzację rolniczej przestrzeni produkcyjnej zlewni Obrzycy ilustruje tab. 7.

Tabela 7. Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej

GMINA	Ocena gleb w punktach						Wskaźnik bonitacji				Ogólny wskaźnik jakości gleb
	GO	UZ	GO	UZ	GO	UZ	Jakość przydatności rolniczej	Agroklimatu	Rzeźby terenu	Warunków wodnych	
Babimost	42,7	41,0	44,7	46,8	43,7	43,9	43,7	11,2	4,2	2,0	61,1
Bojadła	44,6	39,4	49,6	44,4	47,1	41,9	45,6	12,2	4,6	3,0	65,4
Kolsko	30,1	30,2	30,4	39,4	30,2	34,8	31,8	12,2	4,4	1,9	50,3
Kargowa	32,6	33,7	31,4	43,4	32,0	38,5	34,1	11,6	4,3	2,3	52,3
Nowa Sól	30,2	40,4	31,3	48,1	30,8	39,3	33,3	12,8	4,5	1,8	52,4
Ślawa	40,5	40,7	40,5	44,6	40,5	42,7	40,9	12,2	4,5	1,9	59,5
Sulechów	45,7	38,3	48,9	40,8	47,3	39,5	45,9	11,6	4,2	2,3	54,0
Świebodzin	50,0	47,3	48,3	44,8	49,2	46,0	48,9	11,0	3,8	2,0	65,7
Szczaniec	61,3	49,9	56,2	46,0	58,8	48,0	56,8	12,6	3,9	3,0	76,3
Trzebiechów	47,8	41,4	50,2	42,8	49,0	42,1	46,9	12,0	4,5	3,0	66,4
Wolsztyn	54,9	38,2	34,0	39,8	34,4	39,0	36,0	11,4	4,5	2,1	54,0
Zbąszynek	54,9	49,7	52,5	47,7	53,7	48,7	52,8	10,8	4,3	2,5	70,4
Razem	44,6	40,9	43,2	43,2	43,1	42,0	43,1	11,8	4,3	3,7	61,5
Województwo	42,7	40,3	43,6	41,3	43,2	40,8	42,6	12,0	4,3	2,4	61,3

Plony roślin, osiagane na glebach gruntów ornych [wg badań autora, 1998] w zlewni ilustruje tabela 8.

Tabela 8. Przeciętne plony oraz wyniesione z plonem składniki NPK

GMINA	Zboża		ziemniaki		Buraki cukr.		rzepak		UZ	
	q/ha	NPK ton	q/ha	NPK ton	q/ha	NPK ton	q/ha	NPK ton	q/ha	NPK ton
Babimost	24,4		210		395		16,7		188	
Bojadła	21,4		150		225		27,0		180	
Kolsko	18,5		160		-		-		130	
Kargowa	22,8		193		300		19,0		175	
Nowa Sól	20,7		175		-		-		155	
Sława	26,4		205		325		18,8		130	
Sulechów	21,0		170		325		18,6		145	
Świebodzin	29,0		275		360		14,8		136	
Szczaniec	21,2		145		275		16,9		182	
Trzebiechów	24,4		230		230		16,5		178	
Wolsztyn	19,7		155		230		-		164	
Zbąszynek	21,6		238		340		16,8		180	
Razem	22,6	436	195	107	300	397	18,3	137	162	398

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Województwo	22,9		183		329		16,0		180	
N		159		30		160		50		179
P		72		11		66		25		56
K		205		66		171		62		163

Podać należy, że powyższe plony uzyskano przy zastosowaniu nawożenia mineralnego w ilości 70kg NPK/ha.

Skutki niewłaściwego doboru rośliny do posiadanego kompleksu glebowego, zwykle są nieoczekiwane. Jeśli uprawia się rośliny na innym niż zalecanym kompleksie glebowym to skrajne różnice w plonach mogą wynieść [wg IUNG 1987]

- dla roślin zbożowych: 20 – 53% obniżki plonu
- dla roślin okopowych: 5 – 14% obniżki plonu
- dla roślin oleistych: 18 – 26% obniżki plonu

- dla roślin włóknistych: 20 – 25% obniżki plonu
- dla roślin pastewnych: 17 – 44% obniżki plonu

Największe skrajne różnice w plonach dotyczą: pszenicy ozimej, kukurydzy, jęczmienia jarego, pszenicy jarej i rzepaku ozimego, a więc tych roślin których w zlewni stosunkowo dużo się uprawia [A. Malecki 1998]. Właściwy dobór roślin najczęściej uprawianych do kompleksów glebowych w zlewni przedstawia (tab. 8).

Kompleksy przydatności rolniczej gleb dobrze charakteryzują ich wartość rolniczą. Plony zbóż na badanym terenie wynosi od 1,85t/ha do 2,90t/ha i są stosunkowo niższe od możliwych. Plony takie uzyskano przy przeciętnym poziomie nawożenia 72 – 82 kg NPK na 1ha i tradycyjnych tendencjach upraw. Wprowadzając kompleksowe technologie na glebach „dobrych” zaliczanych do kompleksów 1, 2, 3 i 4 można by uzyskać wzrost plonów od 4,3 do 5,4 t/ha co ilustruje tab. 8.

Tabela 9. *Produkcyjność kompleksów przydatności rolniczej gleb w t/ha [wg IUNG 1992]*

Kompleks glebowy	Plony uzyskiwane przy zastosowaniu tradycyjnych technologii					Plony 4 zbóż uzyskiwane przy zastosowaniu kompleksowych technologii	
	Pszenica ozima	Żyto	Jęczmień	Owies	4 zboża	Średnio	Zakres badań
1	8,4	4,7	5,4	4,7	5,15	6,7	6,0 – 7,4
2	5,2	4,4	5,0	4,6	4,92	6,4	5,8 – 7,0
3	4,4	3,4	3,9	2,9	4,25	4,9	4,0 – 5,8
4	4,3	4,5	4,5	4,2	4,46	5,5	4,8 – 5,4
5	3,4	4,1	4,0	3,7	3,81	4,6	3,9 – 5,3
6	-	3,1	2,7	2,8	2,86	3,5	3,2 – 3,8
7	-	2,3	-	-	2,30	2,6	2,4 – 2,8
8	4,1	-	-	4,2	4,18	5,0	4,6 – 5,4
9	-	2,9	2,7	2,9	2,86	3,4	3,1 – 3,8

Porównując powyższą tabelę z osiąganymi plonami w zlewni, należy stwierdzić że uzyskiwane plony są niskie. Przyczyną tego jest zły dobór roślin do posiadanych zasobów ziemi oraz tradycyjne technologie uprawy. W tabeli 10 zestawiono rośliny dla poszczególnych kompleksów przydatności rolnej biorąc pod uwagę ich wymagania glebowe.

Tabela 10. Dobór roślin do poszczególnych kompleksów przydatności rolniczej gleb [A. Malecki 1998]

Roślina		Struktura zasiewu	Kompleksy glebowe								
			Pszenne			Żytnie				Żytnio-pastewne	
			1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Pszenica		xxx ooo	xx oo	xx oo	xxx oo	x oo				
2.	Jęczmień	Ozimy	xxx -	x o	x o	xxx ooo	xx ooo				
		Jary	xxx oo	xxx ooo	xx ooo	x o	xx oo	x o			
3.	Buraki		xxx ooo	xx oo	x o	xx ooo	x oo				
4.	Żyto		xxx -	xx o	x o	xxx ooo	xxx ooo	xxx ooo	xx ooo	xx oo	x o
5.	Owies		xxx o	xxx oo	x o	xxx oo	xxx ooo	xx oo	x	xxx ooo	xxx ooo
6.	Ziemniaki		xxx oo	xx oo	x o	xxx ooo	xxx ooo	xx ooo	x o	xx ooo	xx oo
7.	Rzepak		xxx ooo	xx oo	xxx oo	xx oo					

Legenda:

- xxx – roślina może być uprawiana bez ograniczeń przyrodniczych
- xx – pewne ograniczenia wg przyrodniczych
- x – duże ograniczenia wg przyrodniczych
- ooo – roślina może być uprawiana bez granic
- oo – pewne ograniczenia wg ekonomicznych
- o – duże ograniczenia wg ekonomicznych
- – nieprzydatność gleb danego kompleksu do uprawy wymienionych roślin

W uprawie niektórych gatunków roślin na glebach poszczególnych kompleksów występują ograniczenia wynikające ze względów przyrodniczych i ekonomicznych. Należy podkreślić, że kryteria ekonomiczne w ostatnim okresie uległy dużym zmianom. Na przykład na glebach kompleksu żytniego nie uzasadniona jest uprawa pszenicy ale może się okazać że, uprawa pszenicy da większy zysk z

uwagi na cenę, niż uprawa żyta, choć ono plonuje w tych warunkach o około 20% wyżej niż pszenica. Natomiast gleby tzw. marginalne tj. V i VI klasa powinny wypaść całkowicie z użytkowania rolniczego jako ekonomicznie uzasadnionego.

4. Podsumowanie i wnioski

Użytki rolne są w znacznym stopniu posiadania sektora prywatnego (72,5%). Zmienia się również średnia wielkość gospodarstwa co sprzyja postępującym reformom gospodarczym mającym m.in. na celu zwiększenie średniej wielkości gospodarstw. Przeciętny obszar gospodarstw indywidualnych w 1970 roku wynosił 4,73 ha, w 1988 roku 5,18 ha, a w 1997 roku 9,11 w województwie Zielonogórskim i 11 na badanym obszarze. Ta jeszcze niekorzystna struktura agrarna jest poważnym ograniczeniem w efektywnym wprowadzaniu postępu technicznego, zwłaszcza tzw. szachownicą gruntów. Na badanym obszarze ok. 30% gospodarstw rolnych posiada większą od 6 liczbę działek co powoduje ich mały areal (1,83 ha). Łączna liczba gospodarstw wynosi 5181. Gospodarstw 1 – 5 ha jest 53% i zajmują obszar użytków rolnych 13,1%. Grupa obszarowa 5 – 10 ha stanowi 16,2% i zajmuje 19,9% użytków rolnych. Grupa obszarowa 10 – 15 ha stanowi 13,7% i zajmuje 15,6% użytków rolnych, natomiast gospodarstw powyżej 15 ha jest 19,6% i zajmują 52,4% użytków rolnych. Odległość między siedzibą gospodarstwa a najdalej położoną działką wynosi do 1 km – 32,2%, 1 – 5 km – 57,8%, 5 do 10 km – 6,2%, powyżej 10 km – 3,8%. Wskaźnik jakości gruntów wg skali < 0,4; 0,4 – 0,7; 0,7 – 1; >1 wynosi średnio 0,55. Analizę reakcji roślin na zróżnicowane czynniki ekologiczne przeprowadza się w odniesieniu do gatunków lub zbiorowisk. Jednakże nie zawsze jest możliwe poznanie skutków oddziaływania pojedynczych czynników na rośliny ponieważ granice tolerancji w stosunku do każdego z nich mogą się zmienić pod wpływem innych czynników środowiskowych. U traw np.: zasobność gleb związki azotowe może osłabić negatywnie skutki niedoboru wody. Konkurencja również zawęży granice tolerancji roślin uprawnych. Wielokrotnie stwierdzono że jeden czynnik może wyrównać braki innego, a więc np.: niedostateczna ilość może być zrekompensowana mgłą. Istnieją również dowody na to że niektóre składniki pokarmowe są wykorzystywane tylko przy określonym oświetleniu (potas, cynk) lub w odpowiedniej temperaturze. Wzorzec korekcji między wzrostem (biomasą) roślin a środowiskiem jest wyprowadzany z ogólnej zasady „coś za coś” [Felińska 1979] zależność między tolerancją na niskie zasoby a maksymalnym wzrostem w warunkach obfitych zasobów jest dobrze znaną konserwacją fizjologicznych ograniczeń roślin. Jeśli np.: dwa zasoby w środowiskach roślin są na niskim poziomie, to w

przypadku braku pierwszego z nich rośliny mogą jeszcze rosnać i przeżywać, natomiast w przypadku braku drugiego, może to być nie możliwe. Jeśli maksymalny wzrost roślin osiągany jest przy wysokim poziomie zasobów to wówczas niemożliwe jest przeżycie roślin przy niskim poziomie jednego z tych zasobów [Austin 1989]. Wynika stąd, że bardzo ważny jest związek organizmu ze środowiskiem. Dlatego należy poznać właściwości uprawianych roślin, które decydują o tym, że mogą one wykorzystać niezbędne składniki ze środowiska, a także je ukształtować [Danbenmire 1973].

Lepszą charakterystyką uprawianych gatunków są nie tylko parametry poszczególnych czynników środowiskowych, lecz typy ich zbiorowisk w jakich występują. W takiej informacji są zawarte warunki bytowania danego gatunku (typ gleby, zasobność gleby, stosunki wodne i świetlne). W ten sposób amplituda ekologiczna gatunku zostaje wzbogacona o amplitudę synekologiczną. Pierwsza odzwierciedla stosunek gatunku do czynników abiotycznych, a druga do „sąsiadów”, a w rzeczywistości amplituda ekologiczna jest znacznie mniejsza niż potencjale możliwości fizjologiczne danego gatunku [Whittaker 1956]. Krzywe rozmieszczenia wzdłuż gradientów środowiskowych wynikają często z istnienia ekotypów, różniących się wymaganiami co do poszczególnych czynników środowiskowych. Poza tym rolnik musi pamiętać że rośliny zwłaszcza juwenilne charakteryzują się odmiennymi strategiami życia, na co zwraca uwagę [Grime 1979]. Oznacza to, że rośliny w różnych stadiach cyklu rozwojowego mają inny zakres tolerancji na poszczególne czynniki środowiska. Każdy osobnik w zależności od wieku, wielkości i architektury, oddziałuje również na środowisko, tworząc w ten sposób różnorodne mikrośrodowiska. Proces ten prowadzi do zróżnicowania dostępu promieni słonecznych, pobierania wody i soli mineralnych.

Z przeprowadzonej analizy wynika że:

- duże zespoły gruntów tworzą model mozaikę glebową trudną do racjonalnego zagospodarowania.
- obok niewydajnego zasobu pracy, występuje nadmiar gruntów o małej przydatności są to dwa problemy wzajemnie pogłębiające potrzebę określonej strategii.
- w zlewni, z uwagi na swój wyjątkowy charakter (ujęcie wody pitnej) ważne jest rozmieszczenie użytków rolnych jak i technika oraz technologia produkcji rolnej.
- z możliwych sposobów rolniczego użytkowania i produkcji należało by stosować te które w danych warunkach przyrodniczych i społeczno gospodarczych, powodują optymalne wykorzystanie zasobów przyrody (alternatywne użytkowanie zlewni wynikające z warunków fizjograficznych).

5. Literatura

- [1] Greinert H. 1992: *Ochrona gleb*, WSI Zielona Góra.
- [2] Dzierżyc J. 1993: *Czynniki plonotwórcze – plonowanie roślin*, PWN.
- [3] Krebs C.J. 1972: *Ecology*. Harper and Row, New York.
- [4] Król M. 1994: *Plonowanie roślin a warunki glebowo – klimatyczne*, IMGW Puławy.
- [5] Leopold A.: *Rolnictwo w procesie przemian i rozwoju gospodarki*, PWN, 1997 r.
- [6] Malecki A. 1998: *Agroklimat zlewni Obrzycy* (w druku).
- [7] Malecki A.: *Wstępne badania wpływu rolnictwa na jakość wód zlewni Obrzycy*.
- [8] *Warunki przyrodnicze produkcji rolnej*, woj. zielonogórskie, IMGW Puławy, 1987.
- [9] *Mapy terenu w skali 1:25000, 1:50000, 1:300000*
- [10] *Zarządzenie wojewody nr PG z 1981 r. w sprawie ustawienia strefy ochrony sanitarnej na rzece Obrzycy*
- [11] Witek T. 1977: *Przyrodnicza bonitacja przestrzeni produkcyjnej w Polsce*, wyd. geologiczne.